

Monitor ZZP'ers Bouw

2014, tweede halfjaar

eib

Economisch Instituut
voor de Bouw

Monitor ZZP'ers Bouw

Het auteursrecht voor de inhoud berust geheel bij de Stichting Economisch Instituut voor de Bouw. Overnemen van de inhoud (of delen daarvan) is uitsluitend toegestaan met schriftelijke toestemming van het EIB. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

December 2015

Monitor ZZP'ers Bouw

2014, tweede halfjaar

drs. F.J. Jansen

Inhoudsopgave

Woord vooraf	7
1 Conclusies op hoofdlijnen	9
2 Ontwikkeling aantal zzp'ers	11
3 Totaal bouwnijverheid	13
3.1 Gewerkte uren per week	13
3.2 Gewerkte weken	14
3.3 Uurtarieven	14
3.4 Omzet en bruto inkomen	15
3.5 Orderportefeuille	16
3.6 Belemmeringen en toekomstplannen	17
4 Algemene bouw	19
4.1 Gewerkte uren per week	19
4.2 Gewerkte weken	20
4.3 Uurtarieven	20
4.4 Omzet en bruto inkomen	21
4.5 Orderportefeuille	22
4.6 Belemmeringen en toekomstplannen	23
5 Gespecialiseerde bouw	25
5.1 Gewerkte uren per week	25
5.2 Gewerkte weken eerste halfjaar	26
5.3 Uurtarieven	26
5.4 Omzet en bruto inkomen	27
5.5 Orderportefeuille	27
5.6 Belemmeringen en toekomstplannen	28
6 Grond-, water- en wegenbouw	29
6.1 Gewerkte uren per week	29
6.2 Gewerkte weken eerste halfjaar	30
6.3 Uurtarieven	30
6.4 Omzet en bruto inkomen	31
6.5 Orderportefeuille	32
6.6 Belemmeringen en toekomstplannen	33
Overzicht van populatie, steekproef en respons	35
Begrippenlijst	37
EIB-publicaties	39

Woord vooraf

Deze monitor ZZP'ers Bouw is de tweede rapportage van een halfjaarlijkse conjunctuurmeting onder zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) werkzaam in de bouw. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Programmaraad Bouwnijverheid, een samenwerkingsplatform van werkgevers- en werknemersorganisaties betrokken bij de CAO Bouwnijverheid. Deze meting is verricht in februari 2015 en betreft vragen over de ontwikkelingen in het tweede halfjaar van 2014.

De laatste decennia is het aantal personen dat als zelfstandige zonder personeel in de bouw actief is sterk toegenomen. Afhankelijk van de toegepaste definitie gaat het om een groep van ten minste 76.000 ondernemingen zonder personeel die inmiddels een belangrijke schakel vormen in het productieproces van de bouw. Het conjunctuuronderzoek schetst een beeld van de sociaal-economische positie van de zzp'ers aan de hand van kenmerken die in de tijd kunnen worden gevolgd.

1 Conclusies op hoofdlijnen

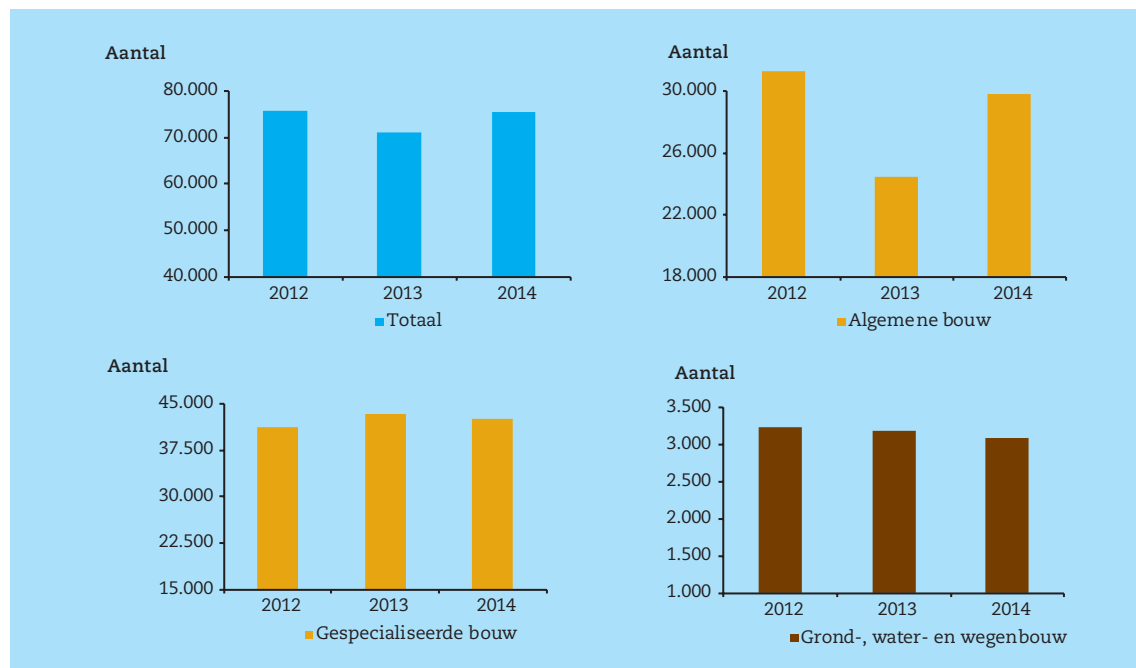
- Medio 2014 stonden in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel in Nederland ruim 75.000 personen ingeschreven, die als zelfstandige zonder personeel (zzp'er) werkzaam zijn in de bouw en bouwinstallatie.
- Ruim de helft hiervan (56%) wordt tot de gespecialiseerde bouw gerekend. Een beperkt aantal zzp'ers is werkzaam in de grond-, water- en wegenbouw (4%). De overigen zijn werkzaam in de algemene burgerlijke en utiliteitsbouw (40%).
- De onderhoudsmarkt is voor zzp'ers werkzaam in de algemene b&u en gespecialiseerde bouw het belangrijkste marktsegment en goed voor bijna 80% van de totale omzet. Binnen de onderhoudsmarkt vormt de woningbouw het belangrijkste deelsegment. Zzp'ers werkzaam in de gww behalen een derde van de omzet uit nieuwbouw- en reconstructieactiviteiten binnen de infrasector.
- Na een periode van negatieve ontwikkelingen lijkt in de tweede helft van 2014 sprake van een voorzichtige omslag voor zelfstandigen zonder personeel (zzp). Met name voor de zzp'ers in de gespecialiseerde bouw zijn de ontwikkelingen gunstig. Een sterke toename van het aantal gewerkte uren werkte door in een toename van de bezettingsgraad en meer zzp'ers waren positief over de werkvoorraad en de marktverwachting voor de komende maanden. In de algemene bouw is het aantal gewerkte uren gelijk gebleven. Alleen in de gww nam het aantal gewerkte uren nog af, maar hier ligt het aantal gewerkte uren met gemiddeld 40 uur nog steeds het hoogst.
- Het gemiddelde aantal gewerkte uren per week nam toe van 37 uur in de eerste helft van 2014 naar 39 uur in de tweede helft. Bijna 40% van de zzp'ers werkte in het eerste halfjaar van 2014 tussen 30 en 40 uur per week.
- De uurtarieven bleven gemiddeld vrijwel stabiel. De gemiddelde uurtarieven in de algemene bouw namen licht toe, terwijl in de gww de tarieven iets daalden. Wel namen de verschillen tussen de laagste en hoogste tarieven in alle sectoren af.
- Het gemiddeld uurtarief dat zzp'ers hun klanten in de laatste zes maanden van 2014 in rekening brachten bedroeg € 37,20. Vergeleken met het eerste halfjaar (€ 36,70) is het gemiddelde tarief licht toegenomen (1,4%). De verschillen tussen laagste en hoogste in rekening gebrachte tarieven zijn in het tweede halfjaar van 2014 (gemiddeld € 6,10) ten opzichte van de eerste helft van 2014 kleiner geworden (gemiddeld € 6,50). De laagste tarieven zijn iets gestegen en de hoogste iets gedaald.
- In de laatste zes maanden van 2014 lagen omzetten gemiddeld licht hoger (0,4%) dan in de overeenkomstige periode van 2013.
- Het berekende bruto inkomen van zzp'ers kwam over het tweede halfjaar van 2014 uit op een bedrag van € 33.200. In het eerste halfjaar kwam het bruto inkomen uit op € 31.200.
- De werkvoorraad van zzp'ers bleef in het tweede halfjaar van 2014 met gemiddeld tien weken stabiel ten opzichte van het eerste halfjaar van 2014.
- Het merendeel van de zzp'ers (70%) werd in het tweede halfjaar van 2014 niet gehinderd in de uitoefening van hun bedrijf. Bij de zzp'ers waar dit wel het geval was, hadden veel belemmeringen te maken met de zwakke bouwmarkt van de afgelopen jaren. Het aandeel zzp'ers dat aangeeft met de verschillende belemmeringen te maken te hebben, is afgenomen met uitzondering van het betalingsgedrag van klanten. De belangrijkste vijf knelpunten zijn nog steeds concurrentie van buitenlandse zzp'ers, prijsdruk die mede daardoor ontstaat, minder

opdrachten, moeilijker verkrijgen van bankkrediet en verslechtering van betalingsgedrag van klanten. Het aandeel zzp'ers dat aangeeft met de verschillende belemmeringen te maken te hebben is wel afgenomen met uitzondering van het betalingsgedrag van klanten.

- Eind 2014 denken de meeste zzp'ers (67%) hun bedrijf full time te zullen voortzetten. Meer zzp'ers dan in het recente verleden zien de toekomst van hun bedrijf met vertrouwen tegemoet.

2 Ontwikkeling aantal zzp'ers

Het aantal zzp'ers dat in het Handelsregister van de Kamers van Koophandel als ondernemer in de bouw is ingeschreven schommelt in de afgelopen jaren rond de 75.000. Halverwege 2014 stonden in totaal 75.500 zzp'ers ingeschreven. Ruim de helft hiervan (56%) oefent een groot scala aan gespecialiseerde werkzaamheden uit, variërend van sloop en grondverzet tot stukadoeren, schilderen, bouwtimmeren, metselen, ijzervlechten en installatiewerk (elektrotechniek, sanitair, gawalo). Een minderheid (4%) is werkzaam in de grond-, water- en wegebouw, voornamelijk als stratenmaker en kabel- en buizenlegger. De overige 40% is werkzaam in de algemene burgerlijke en utiliteitsbouw en projectontwikkeling. Halverwege 2015 stonden 75.600 zzp'ers geregistreerd.

Het aantal zelfstandigen versus het aantal zzp'ers in de bouw

Het CBS registreert niet het aantal zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) in de bouw, maar wel het aantal zelfstandigen. Het begrip zelfstandigen is breder dan het begrip zelfstandigen zonder personeel. Zo vallen onder de definitie van zelfstandigen ook meewerkende eigenaren van bedrijven met personeel en ook activiteiten die men voor eigen rekening verricht. Het CBS omschrijft een zelfstandige - in navolging van internationale arbeidsclassificaties - als 'een persoon met als (hoofd)baan het verrichten van arbeid voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk, of in het bedrijf van een gezinslid, of in een zelfstandig uitgeoefend beroep, of als directeur grootaandeelhouder (dga)'.

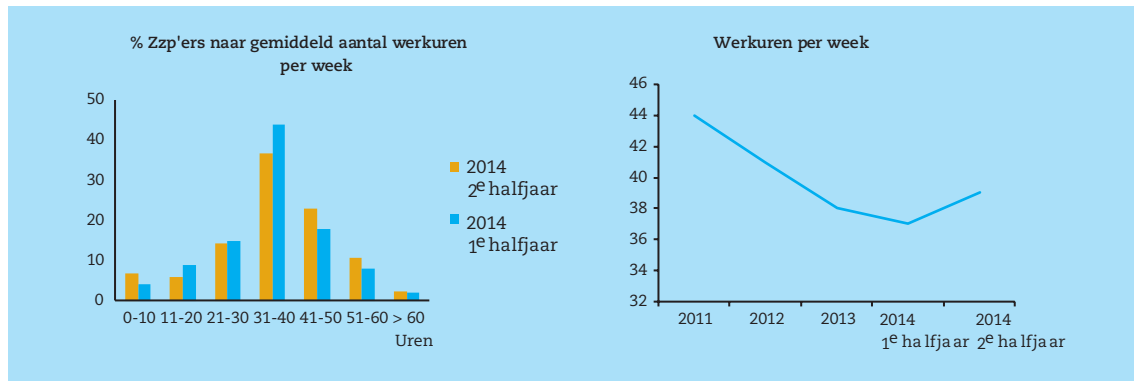
Volgens het CBS waren er in 2014 170.000 zelfstandigen gemeten in voltijdbanen in de bouwnijverheid actief. Doordat het CBS sinds 2014 ook werkzaamheden meerekent die in eigen beheer (doe-het-zelvers) of die als 'zwart werk' worden verricht, ligt dit aantal hoger dan in eerdere statistieken het geval was. In 2013 gaat het volgens het CBS om een verschil van 61.000 voltijdbanen. Aan resterende bedrijfsactiviteiten gaat het om een arbeidsvolume van zelfstandigen van circa 100.000 voltijdbanen. De zelfstandigen zonder personeel vormen met 75.000 volgens de cijfers van de KvK wel de meerderheid van de groep zelfstandigen.

3 Totaal bouwnijverheid

3.1 Gewerkte uren per week

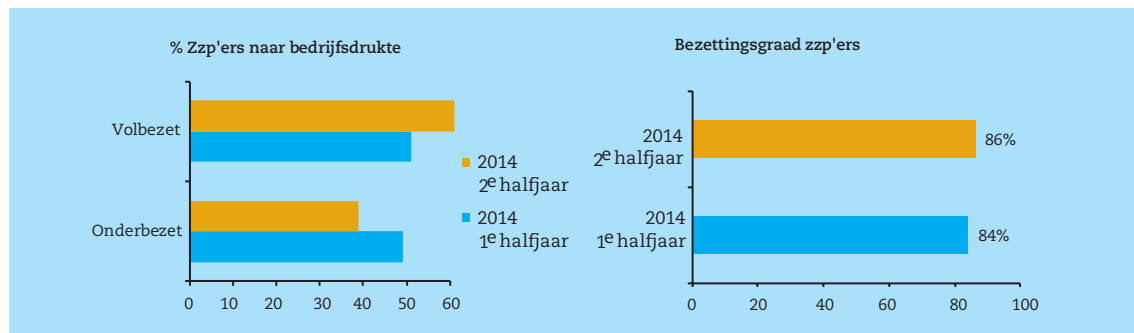
Aantal gewerkte uren neemt toe

In de tweede helft van 2014 is het aantal gewerkte uren per week toegenomen naar 39 uur in de week. Daarmee komt het gemiddelde aantal werkuren twee uur hoger uit dan in de eerste zes maanden van 2014 (37 uur). Voor het eerst is er weer sprake van een toename van het aantal werkuren per week. In de tweede helft van 2014 duurde de gemiddelde werkweek voor bijna 40% van het aantal zzp'ers tussen 31 en 40 uur.

Bezettingsgraad neemt toe

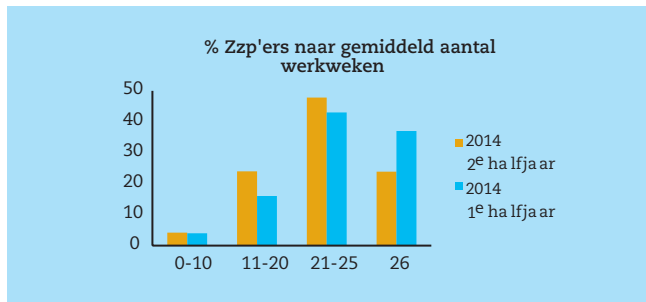
De omslag komt ook naar voren in de bezettingsgraad van de zzp'ers die licht is toegenomen. Nog steeds hebben betrekkelijk veel zzp'ers (39%) te maken met een onderbezetting van hun productiecapaciteit. Wel zijn dat er minder dan in de eerste helft van de zzp'ers ging. De bezettingsgraad (het aantal betaalde uren als percentage van wat bij een volledige bezetting mogelijk was geweest) bedroeg gemiddeld 86%. Dat ligt iets hoger dan in het eerste halfjaar van 2014.

3.2 Gewerkte weken

Aantal gewerkte weken afgenomen

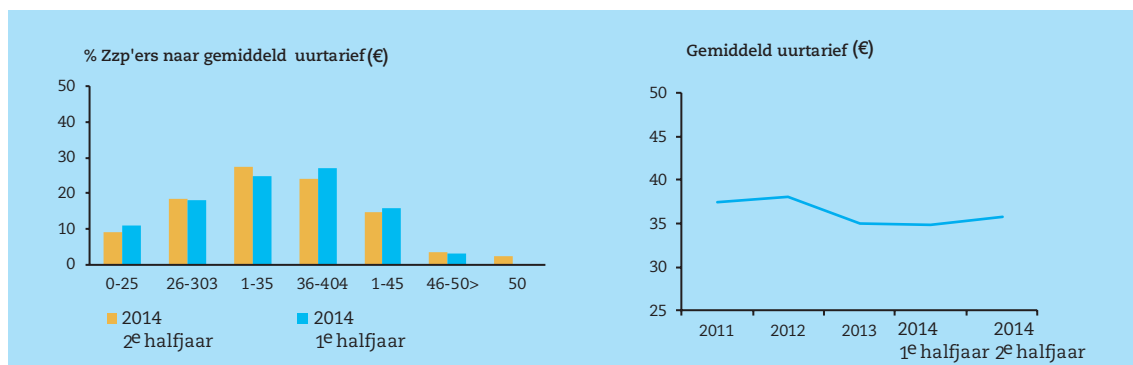
Er werden er in de tweede helft van 2014 gemiddeld minder weken gewerkt (22) dan in het eerste halfjaar (23 weken). Bijna een kwart van de zzp'ers werkte in het tweede halfjaar in alle beschikbare weken, tegenover 37% in de eerste helft van 2014. De meesten (48%) werkten tussen de 20 en 26 weken. In de eerste helft van 2014 ging het nog om 43%. Een mogelijke verklaring hiervoor is de vakantieperiode.

3.3 Uurtarieven

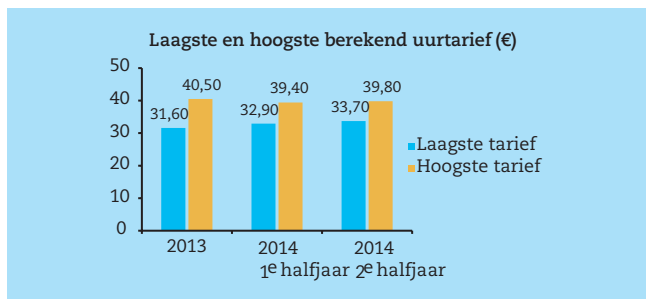
Lichte toename uurtarieven

Het gemiddelde uurtarief is in de tweede helft van 2014 licht toegenomen. Het gemiddelde uurtarief lag in de tweede helft op € 37,20 tegenover € 36,70 in het eerste halfjaar. Het uurtarief (arbeidsloon inclusief overhead) dat zzp'ers hun klanten in rekening brengen kent een redelijk grote spreiding. In het tweede halfjaar van 2014 rekende 26% van de zzp'ers met een tarief tussen € 36 en € 40 per uur tegenover 28% in het eerste halfjaar.

Minder lage, maar ook minder hoge tarieven

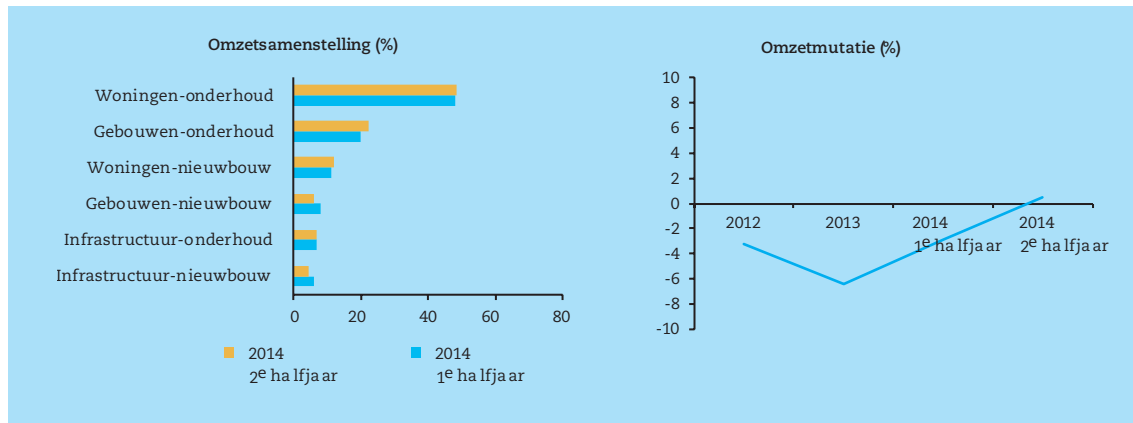
In de tweede helft van 2014 zijn de hoogste en laagste uurtarieven ten opzichte van het eerste halfjaar toegenomen. De meeste zzp'ers werken met verschillende uurtarieven. In het tweede halfjaar van 2014 bedroeg het laagste uurtarief gemiddeld € 33,70 en het hoogste € 39,80. De verschillen tussen laagste en hoogste in rekening gebrachte tarieven zijn in de tweede helft gemiddeld genomen kleiner geworden (gemiddeld € 6,10) ten opzichte van de eerste helft van 2014 (gemiddeld € 6,50). De laagste tarieven zijn iets gestegen en de hoogste gedaald.

3.4 Omzet en bruto inkomen

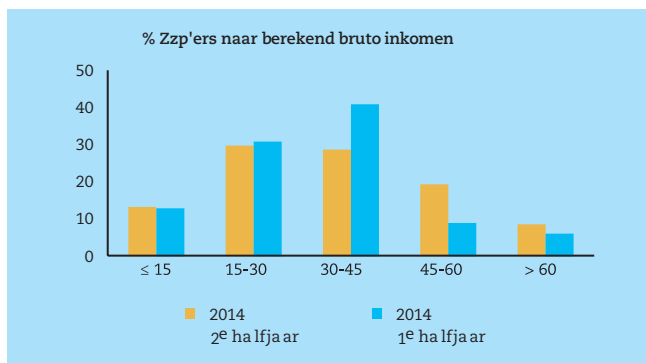
Omzet stabiel

Werkzaamheden op het gebied van onderhoud van woningen levert zzp'ers gemiddeld genomen de grootste bijdrage aan de omzet: (48%) in het tweede halfjaar van 2014. De omzet toonde in de afgelopen jaren, onder invloed van de slechte marktsituatie, een neerwaartse ontwikkeling. Aan de zzp'ers is gevraagd de ontwikkeling van de omzet in de tweede helft van 2014 te vergelijken met dezelfde periode vorig jaar. Daaruit komt naar voren dat de omzet in de tweede helft van 2014 op jaarbasis (vergeleken met het tweede halfjaar van 2013) vrijwel stabiel bleef (0,4%).

Toename van inkomen

In de tweede helft van 2014 nam het berekende bruto halfjaarlijkse inkomen van zzp'ers door de stijging van het aantal gewerkte uren toe. Het bruto halfjaarlijkse inkomen is berekend op basis van het aantal gewerkte uren, weken en uurtarieven. Het gemiddelde bruto halfjaarlijkse inkomen kwam in het tweede halfjaar uit op € 34.000, tegenover € 32.200 in het eerste halfjaar van 2014. Voor de meeste zzp'ers lag het berekende bruto halfjaarlijks inkomen in de tweede helft van 2014 (arbeidsinkomen inclusief overhead, exclusief inkoop) tussen € 15.000 en € 45.000. Er vond met name een verschuiving plaats van de categorie € 30.000 - € 45.000 naar hogere inkomensgroepen.

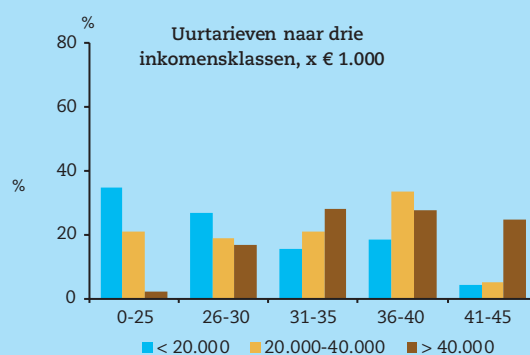
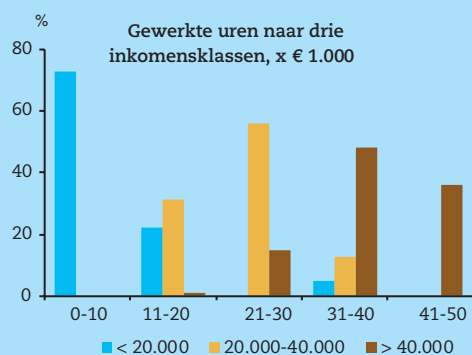

De karakteristieken van de zzp'ers naar bruto jaarinkomen

Het bruto jaarinkomen wordt berekend op basis van het opgegeven aantal weken, uren per week en het gemiddeld uurtarief in de eerste helft van 2014 en is vervolgens op jaarbasis gebracht. Ongeveer 80% van de zzp'ers heeft een bruto jaarinkomen dat boven € 40.000 ligt. Overigens bevat het uurtarief vaak een vergoeding voor de overheadkosten, waardoor het inkomen wordt overschat. Het merendeel van deze zzp'ers draait een werkweek van tussen 30 en 50 uur en kent een brede spreiding in het gemiddelde uurtarief (zie onderstaande figuren).

Eén op de tien zzp'ers heeft een bruto jaarinkomen dat tussen € 20.000 (het minimum inkomen) en € 40.000 ligt. Deze zelfstandigen zijn ook de hele periode actief, maar werken wel minder uren per week (overwegend tussen 10 en 30 uur). Ook deze groep kent een brede spreiding van uurtarieven, maar deze liggen gemiddeld wel lager dan de groep met een bruto jaarinkomen van meer dan € 40.000.

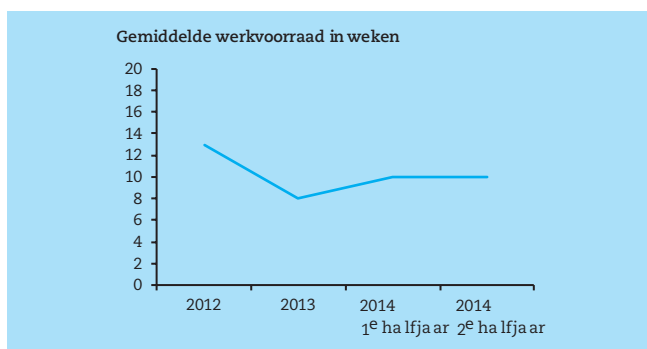
De groep zzp'ers met een jaarinkomen lager dan het minimum inkomen van € 20.000 is met 9% beperkt in omvang. Gelet op het zeer beperkt aantal gewerkte uren per week lijkt deze groep zich niet op de bouw als hoofdactiviteit te richten. Het is ook deze groep die vooral lage uurtarieven aanbiedt. Wat opvalt, is dat in deze groep nauwelijks zzp'ers vallen die in de gww actief zijn. Naar landsdeel zijn er geen grote verschillen.

3.5 Orderportefeuille

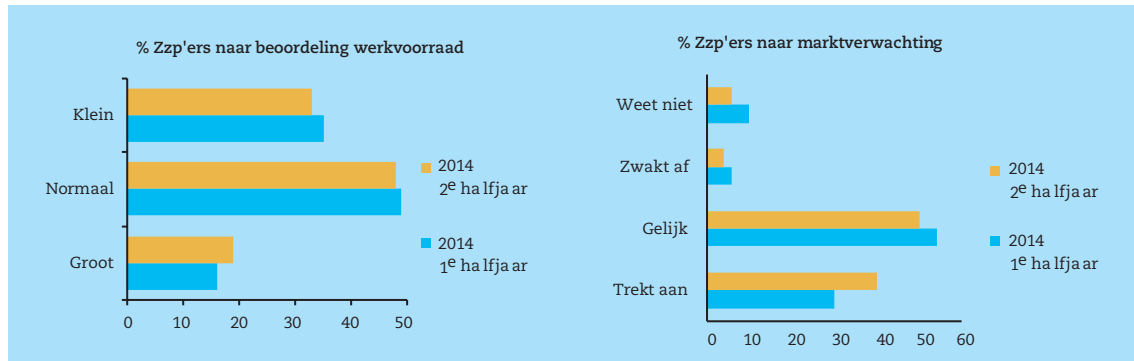
Werkvoorraad stabiel

De gemiddelde werkvoorraad bleef in het tweede halfjaar met tien weken op hetzelfde niveau als in de eerste helft van 2014. Het aantal zzp'ers dat in de tweede helft van 2014 de werkvoorraad ten opzichte van dezelfde periode in 2013 zag dalen, is naar verhouding even groot (ongeveer 35%) als het aantal dat een stijging constateerde.

Zzp'er iets positiever over werkvoorraad en markt

Het aantal zzp'ers dat van een beter gevulde orderportefeuille sprak is naar verhouding iets toegenomen. Wanneer de situatie in het tweede halfjaar van 2014 wordt vergeleken met die in 2013 blijkt voor zzp'ers sprake van een voorzichtig marktherstel. De meeste zzp'ers (48%) vonden de werkvoorraad in de tweede helft van 2014 normaal voor de tijd van het jaar. Daarnaast zijn de zzp'ers gevraagd naar hun marktverwachtingen voor de komende maanden. Het aandeel zzp'ers dat verwacht dat de markt aan gaat trekken, is met 10% procentpunt toegenomen in vergelijking met de eerste helft van 2014.

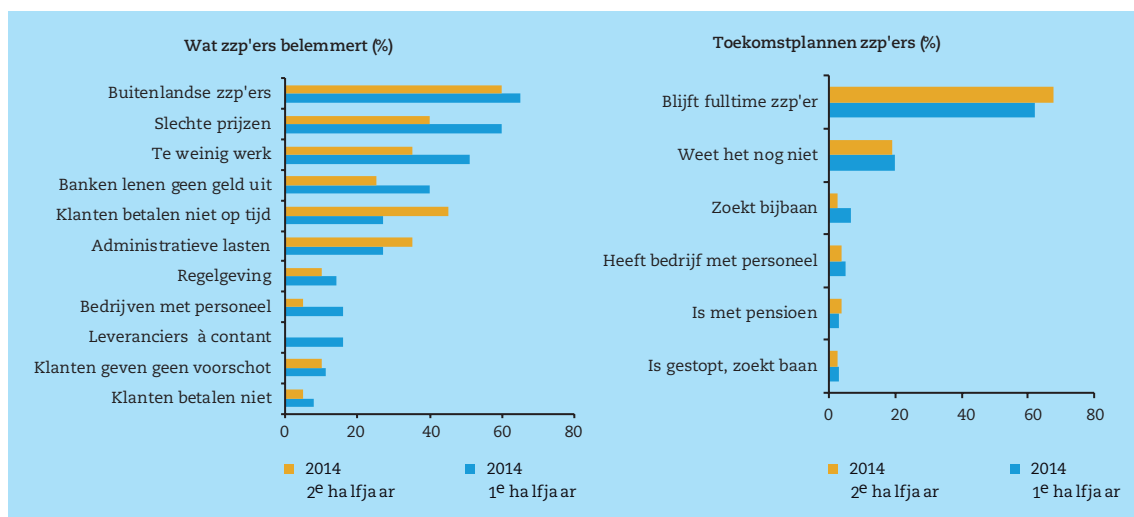

3.6 Belemmeringen en toekomstplannen

Buitenlandse zzp'ers en slechte prijzen belangrijkste belemmeringen

Bijna 30% van het aantal zzp'ers ondervindt belemmeringen in de uitoefening van het bedrijf tegenover een derde in het eerste halfjaar. Net als in de eerste helft van 2014 werden concurrentie van buitenlandse zzp'ers en slechte prijzen op de afzetmarkt vaak in dit verband genoemd. Dat geldt ook voor te weinig werk, slecht betalingsgedrag van klanten en banken die geen leningen willen verstrekken, waar het de financiering betreft. Deze knelpunten werden eveneens betrekkelijk vaak genoemd. Wel was er op alle punten een verbetering met uitzondering van het niet op tijd betalen door klanten.

De meeste zzp'ers zijn van plan hun activiteiten fulltime te blijven uitvoeren. Een kleine fractie wist nog niet wat de plannen in de toekomst zullen zijn. Vrij weinig zzp'ers zochten naast hun zzp-schap een baan of overwogen te stoppen en weer fulltime werknemer te worden. Het aantal werknemers dat van plan is fulltime zzp'er te blijven is in de tweede helft licht toegenomen.

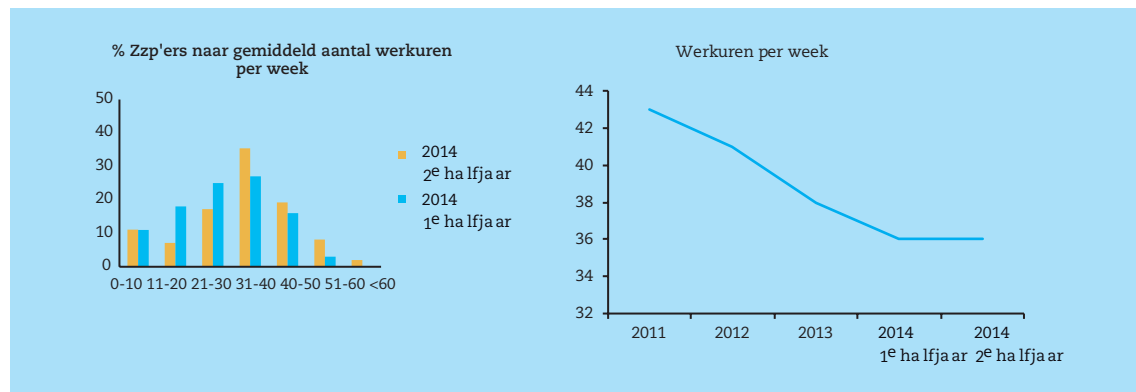

4 Algemene bouw

4.1 Gewerkte uren per week

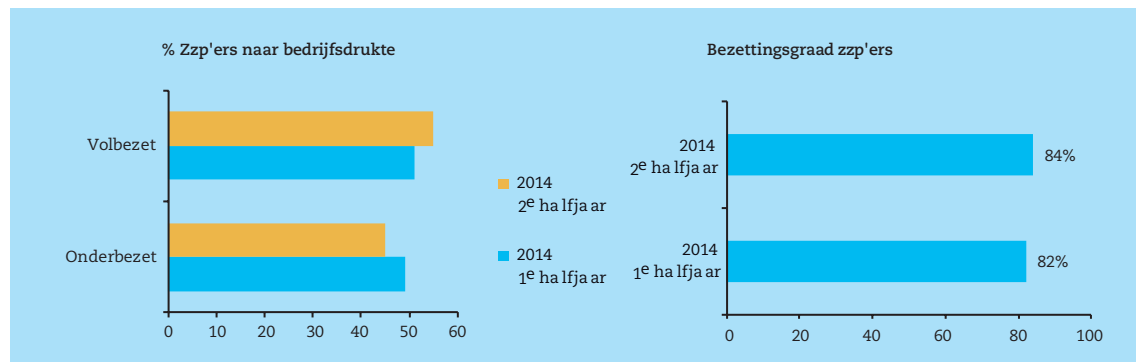
Aantal gewerkte uren stabiel

De werkweek van zzp'ers in de algemene bouw (b&u-niet gespecialiseerd) telde in het tweede halfjaar van 2014 gemiddeld 36 gewerkte uren. Daarmee bleef het aantal uren op hetzelfde niveau als in de eerste helft van 2014. Voor de meeste zzp'ers in deze deelsector omvatte de werkweek tussen 31 en 40 werkuren.

Bezettingsgraad neemt licht toe

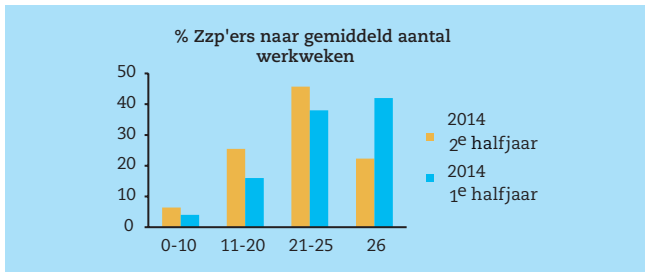
Ruim de helft (55%) van het aantal zzp'ers in de algemene bouw spreekt van een volledig bezette werkweek, gerekend over het tweede halfjaar van 2014. Dit is een lichte verbetering ten opzichte van de eerste helft van 2014 (51%). De bezettingsgraad (het werkelijke aantal gewerkte uren per week ten opzichte van wat mogelijk was geweest bij volledige bezetting) steeg in het tweede halfjaar van 2014 (84%) licht ten opzichte van het eerste halfjaar (82%).

4.2 Gewerkte weken

Aantal gewerkte weken neemt af

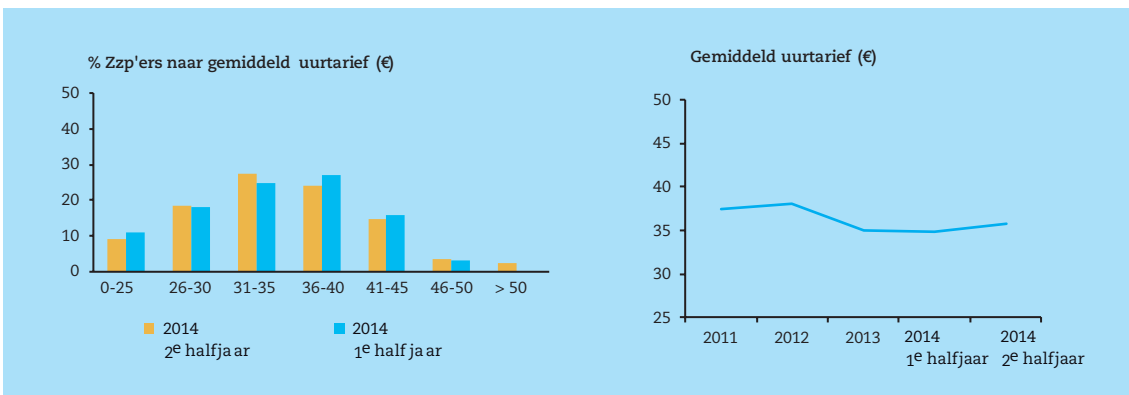
Gemiddeld genomen werd er door de zzp'ers in de algemene bouw in de tweede helft van 2014 21 weken gewerkt. Dat is minder dan in de eerste helft van 2014 toen het gemiddelde nog op 23 weken lag. Ruim een vijfde van de zzp'ers werkte in deze periode in alle beschikbare weken. Ruim twee derde werkte ten minste 21 weken tegenover 80% in het eerste halfjaar van 2014.

4.3 Uurtarieven

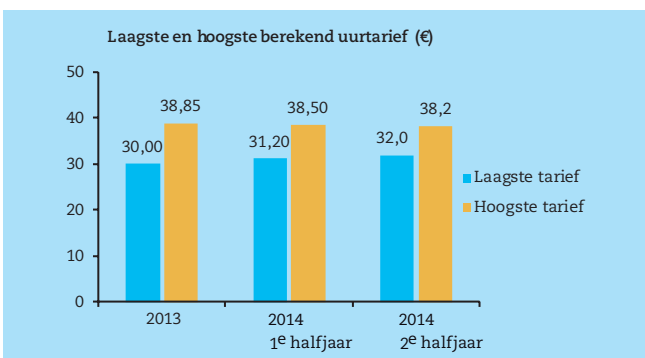
Lichte toename uurtarieven

In het tweede halfjaar kwam het uurtarief van zzp'ers in de algemene bouw uit op gemiddeld € 35,70. De tarieven stegen licht (2,6%) ten opzichte van het eerste halfjaar toen het uurtarief uitkwam op gemiddeld € 34,80. Voor ruim de helft (52%) van het aantal zzp'ers lag het tarief tussen € 31,00 en € 40,00 per uur.

Minder lage en minder hoge tarieven

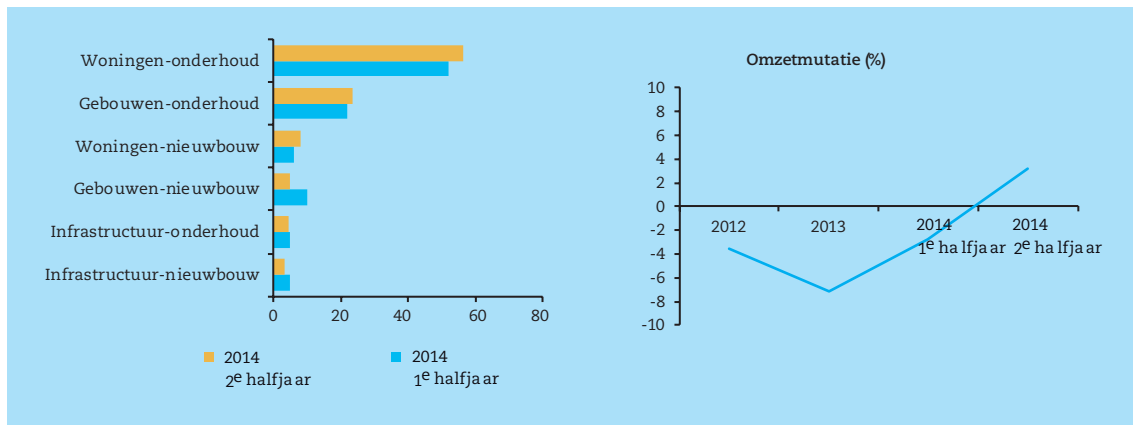
In de tweede helft van 2014 zijn de laagste en hoogste tarieven iets naar elkaar toe gekropen doordat enerzijds de laagste tarieven zijn toegenomen en anderzijds de hoogste tarieven zijn afgenomen. Veel zzp'ers hanteren niet één tarief, maar laten dit variëren. In de algemene bouw bedroeg het laagste tarief in het tweede halfjaar van 2014 € 32,00 per uur en lag iets hoger dan in de eerste helft. Het hoogste berekende tarief kwam uit op € 38,20 per uur en lag iets lager dan in eerste halfjaar.

4.4 Omzet en bruto inkomen

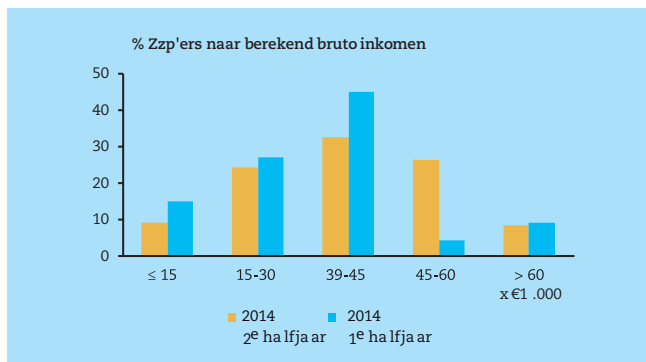
Omzet neemt licht toe

De omzet in de tweede helft van 2014 groeide met 3,4% vergeleken met dezelfde periode in 2013. Het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan woningen en gebouwen levert zzp'ers in de algemene bouw naar verhouding de meeste omzet op. Vooral onderhoud aan woningen is een belangrijk marktsegment. In het tweede halfjaar van 2014 was het onderhoud aan woningen goed voor 56% van de omzet (52% in het eerste halfjaar). Daarnaast vonden er meer werkzaamheden plaats bij de nieuwbouw van woningen dan bij gebouwen.

Inkomen stabiel

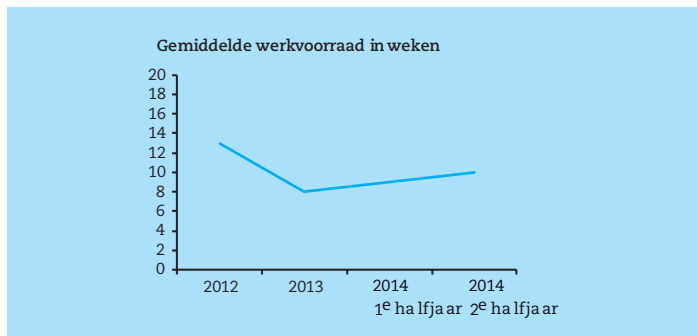
In het tweede halfjaar van 2014 bedroeg het berekende bruto halfjaarlijkse inkomen van zzp'ers in de algemene bouw gemiddeld € 30.200. In het eerste halfjaar lag het berekende bruto inkomen nog op € 30.100. Het berekende bruto inkomen is de resultante van het gemiddeld aantal gewerkte uren en het gemiddelde uurtarief. Er heeft een duidelijke verschuiving naar een inkomen van meer dan € 45.000 plaatsgevonden.

4.5 Orderportefeuille

Werkvoorraad neemt toe

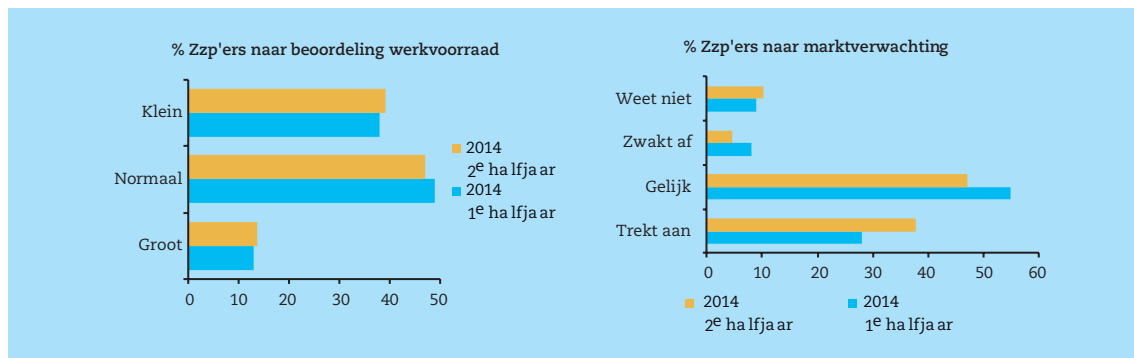
Uitgedrukt in aantal weken werk nam halverwege het jaar de werkvoorraad gemiddeld genomen toe: van negen weken in de eerste helft tot tien weken in de tweede helft. Het aantal zzp'ers in de algemene bouw dat in de tweede helft van 2014 de werkvoorraad zag dalen ten opzichte van dezelfde periode in 2013 heeft nog licht de overhand (40%). In het eerste halfjaar zag nog 34% de werkvoorraad dalen in vergelijking met dezelfde periode in 2013. Bij betrekkelijk veel zzp'ers (35%) bleven de orderportefeuilles ongewijzigd. Bij 25% is de werkvoorraad toegenomen (29% in het eerste halfjaar).

Zzp'ers gunstiger over markt

De beoordeling van de werkvoorraad door zzp'ers in de algemene bouw is vergelijkbaar met die van de eerste helft van 2014. Eind 2014 beoordeelde het merendeel (47%) van de zzp'ers de werkvoorraad als normaal voor de tijd van het jaar, wat vergelijkbaar is met een halfjaar eerder. Ook bij de andere categorieën zijn de percentages ongeveer hetzelfde. Het aantal zzp'ers dat van een grotere werkvoorraad (14%) spreekt, behoort nog steeds tot de minderheid.

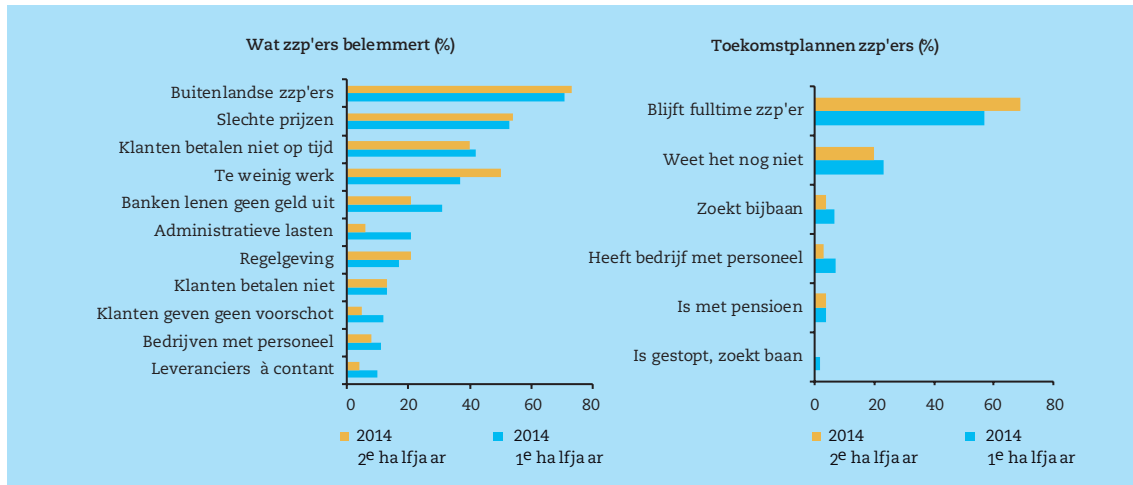
De meeste zzp'ers (47%) verwachtten voor de rest van het jaar geen grote marktverbetering (55% in het eerste halfjaar). Zo'n 38% van de zzp'ers verwachtte een verbetering tegen 5% dat juist op een verslechtering rekende. Het aantal zzp'ers dat van een aantrekking van de markt uitgaat is toegenomen in vergelijking met het eerste halfjaar.

4.6 Belemmeringen en toekomstplannen

Buitenlandse zzp'ers en betalingsgedrag klanten belangrijkste belemmeringen

Een kwart van het aantal zzp'ers in de algemene bouw heeft bij de uitoefening van het bedrijf last van belemmeringen. In het eerste halfjaar ging het nog om 36%. Ook voor zzp'ers geldt dat in het tweede halfjaar concurrentie van buitenlandse zzp'ers probleem nummer één is. In het verlengde hiervan vormen klanten die niet op tijd betalen (sterk toegenomen) en slechte prijzen op de afzetmarkt eveneens een veel genoemde belemmering. Betrekkelijk weinig zzp'ers overwegen het zzp-schap te beëindigen. Verreweg de meesten zetten hun bedrijf voort. Dit aandeel is in de tweede helft van 2014 iets opgelopen.

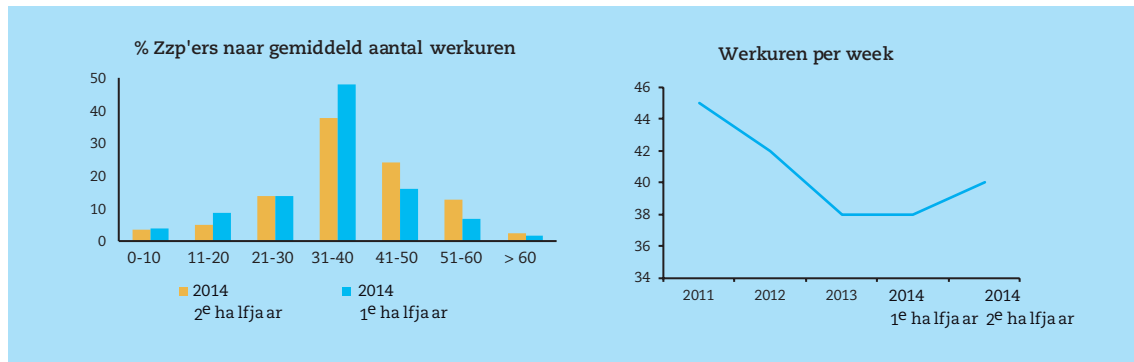

5 Gespecialiseerde bouw

5.1 Gewerkte uren per week

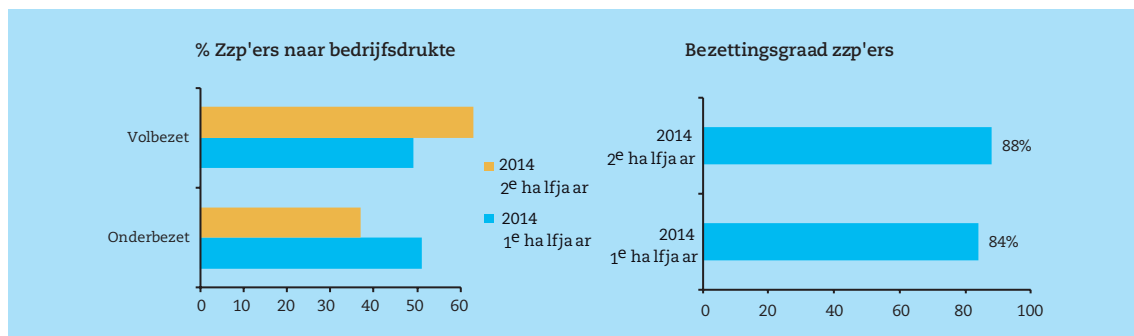
Aantal gewerkte uren neemt toe

Zzp'ers werkzaam in de gespecialiseerde bouw werkten in de tweede helft van 2014 gemiddeld 40 uur per week. De arbeidstijd was daarmee iets hoger dan het gemiddelde voor alle zzp'ers (39 uur) en hoger dan in het eerste halfjaar (38 uur). De werkweek van een modale gespecialiseerde zzp'er omvat, net als voor alle andere zzp'ers, 31 tot 40 uur. Na een daling van het aantal gewerkte uren in de voorgaande periodes is nu sprake van een stijging.

Sterke toename bezettingsgraad

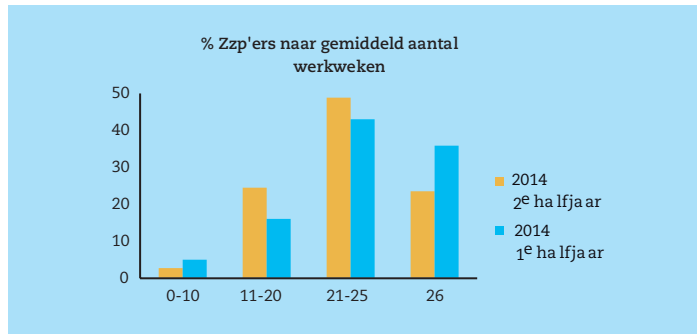
Het aantal zzp'ers dat te maken heeft met onderbezetting is in het tweede halfjaar van 2014 flink afgenomen. In het tweede halfjaar overtrof het aantal zzp'ers dat te maken had met een overbezetting (67%) van het bedrijf het aantal zzp'ers dat te maken had met een onderbezetting (33%). De bezettingsgraad (het werkelijke aantal gewerkte uren per week ten opzichte van wat mogelijk was geweest bij volledige bezetting) is in de laatste zes maanden van 2014 (88%) toegenomen ten opzichte van de eerste zes maanden (84%).

5.2 Gewerkte weken eerste halfjaar

Aantal gewerkte weken stabiel

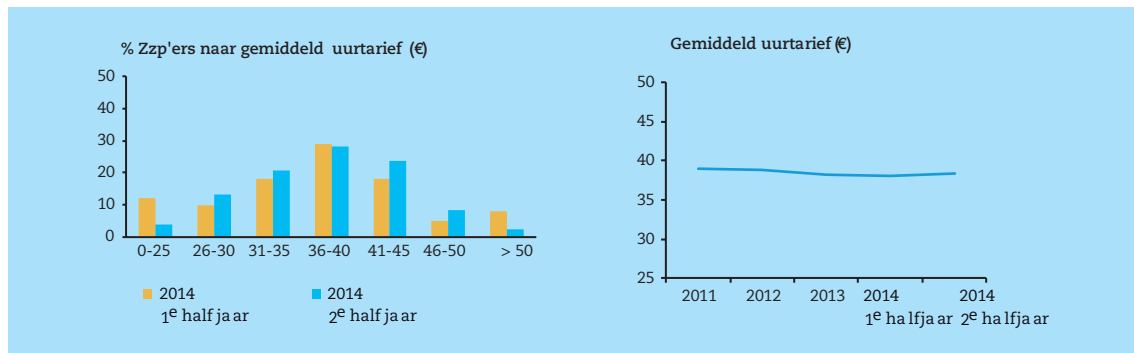
Het gemiddelde aantal weken in het tweede halfjaar van 2014 bleef met 22 weken op hetzelfde niveau als in het eerste halfjaar. Niet alle zzp'ers in de gespecialiseerde bouw hebben in de tweede helft van 2014 alle 26 beschikbare weken gewerkt. Voor gemiddeld bijna een kwart van de zzp'ers was dit het geval. Naar verhouding werkte een beperkt aantal minder dan 20 weken (27%).

5.3 Uurtarieven

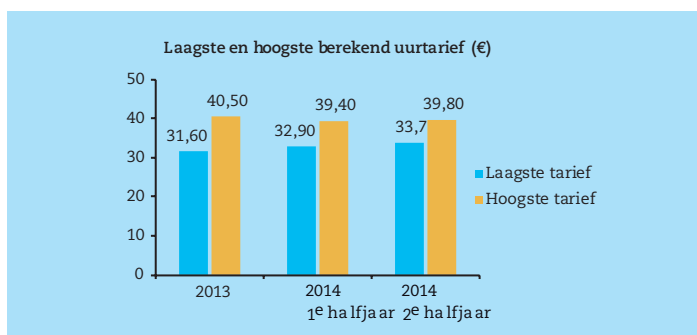
Lichte toename uurtarieven

Het gemiddelde uurtarief van zzp'ers in de gespecialiseerde bouw bedroeg in het tweede halfjaar van 2014 gemiddeld € 38,30. De tarieven kwamen hoger uit dan in het eerste halfjaar (€ 38,00). Het modale tarief ligt nog steeds tussen € 36,00 en € 40,00 per uur.

Minder lage en meer hogere tarieven

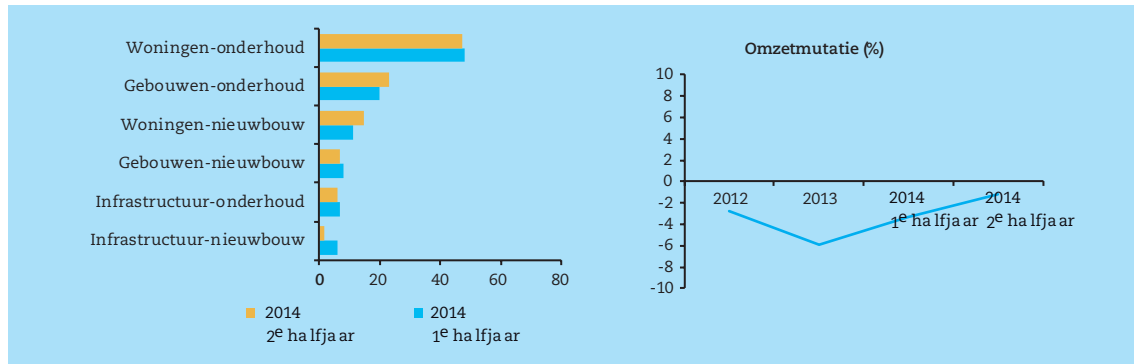
In de tweede helft van 2014 namen zowel de hoogste als de laagste berekende tarieven gemiddeld met € 0,90 toe. Het verschil tussen het laagste en hoogste berekende uurtarief bedroeg bij zzp'ers in de gespecialiseerde bouw in de tweede helft van 2014 € 5,90. Dit verschil is exact hetzelfde als in het eerste halfjaar.

5.4 Omzet en bruto inkomen

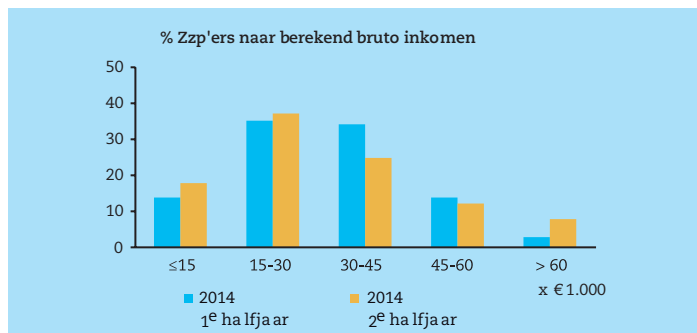
Omzet

Ook de gespecialiseerde zzp'ers vinden de meeste emplooi in het onderhoud van woningen en gebouwen; in het bijzonder van woningen. Onderhoud aan woningen leverde in de laatste zes maanden van 2014 47% van de omzet op. Bovendien is het emplooi in het onderhoud van gebouwen en nieuwbouw van woningen toegenomen. De totale omzet daalde in de tweede helft van 2014 met gemiddeld 1,2% vergeleken met dezelfde periode in 2013.

Inkomen neemt toe

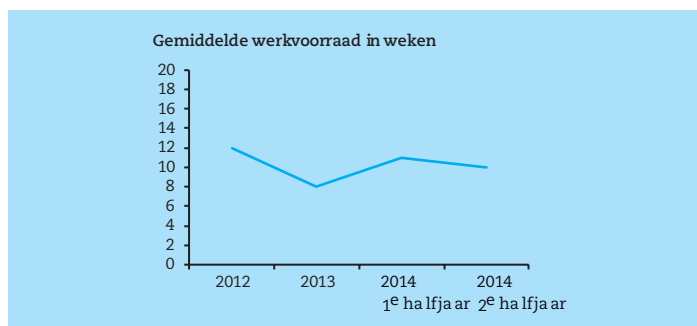
Het berekende bruto inkomen van zzp'ers in de gespecialiseerde bouw kwam voor het tweede halfjaar van 2014 uit op een bedrag van € 35.500. In het eerste halfjaar bedroeg het berekende inkomen nog € 33.200. Ook hier geldt dat de inkomensgroep € 45.000 tot € 60.000 flink is toegenomen in vergelijking met de eerste helft van 2014.

5.5 Orderportefeuille

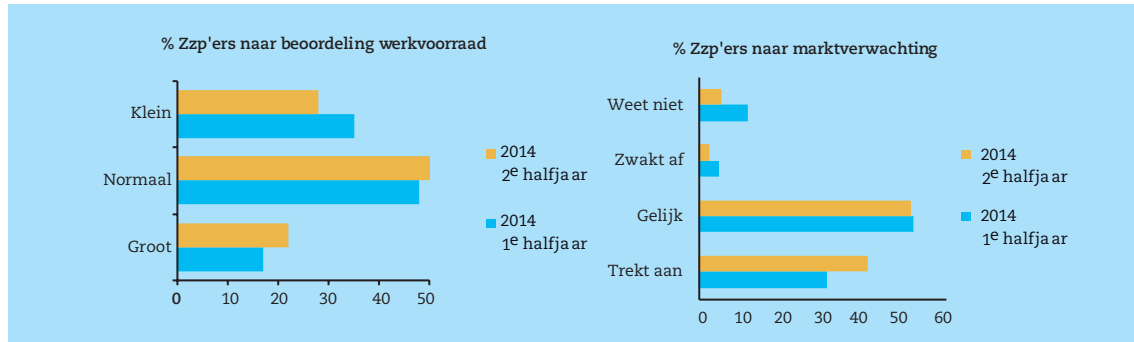
Werkvoorraad neemt af

Gemiddeld genomen nam de werkvoorraad af van elf weken in de eerste zes maanden van 2014 naar tien weken in de laatste zes maanden. Bijna 30% van de zzp'ers in de gespecialiseerde bouw had in de tweede helft van 2014 nog te maken met een krimpende werkvoorraad ten opzichte van dezelfde periode in 2013. De meeste zzp'ers (47%) hadden een werkvoorraad die even groot was als in dezelfde periode in 2013.

Zzp'ers positiever over werkvoorraad en markt

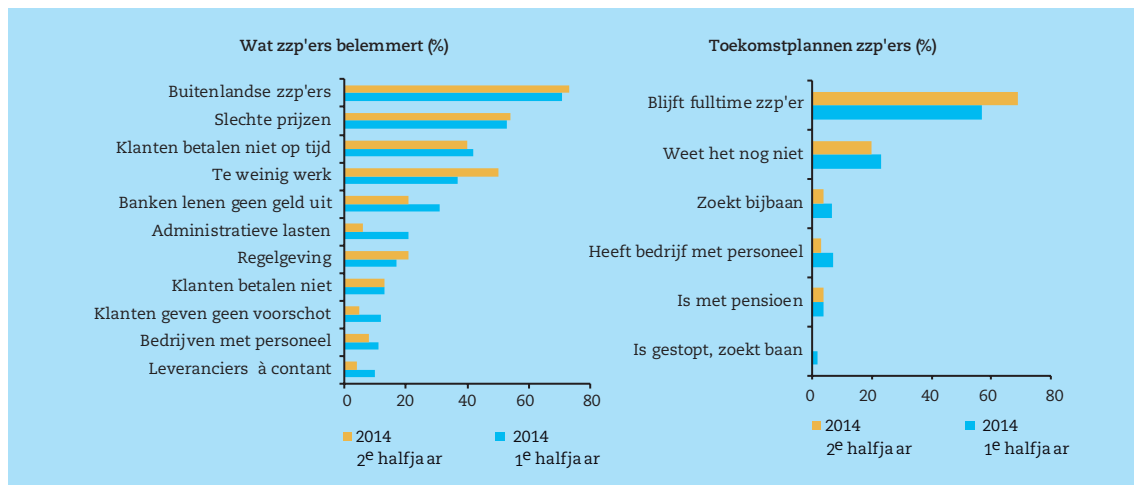
Net als in de algemene bouw beoordelen zzp'ers in de gespecialiseerde bouw in de tweede helft van 2014 gunstiger dan een jaar terug. Het aantal zzp'ers dat de werkvoorraad klein vindt, neemt naar verhouding af. Het aantal dat de orderportefeuille ziet groeien neemt toe: 40% van de zzp'ers verwacht dat de markt zal aantrekken. De meesten (51%) verwachten geen verandering.

5.6 Belemmeringen en toekomstplannen

Te weinig werk als belemmering neemt toe

Concurrentie van buitenlandse zzp'ers en slechte prijzen zijn ook voor zzp'ers in de gespecialiseerde bouw de belangrijkste knelpunten. Daarnaast is nu voor een grotere groep zzp'ers een gebrek aan opdrachten een zorg. Slecht betalende klanten vormen bovendien een probleem. De belemmeringen gelden voor bijna 30% van de zzp'ers (33% in de eerste helft van 2014). De meeste zzp'ers zeggen geen belemmeringen bij de uitoefening van hun bedrijf te hebben.

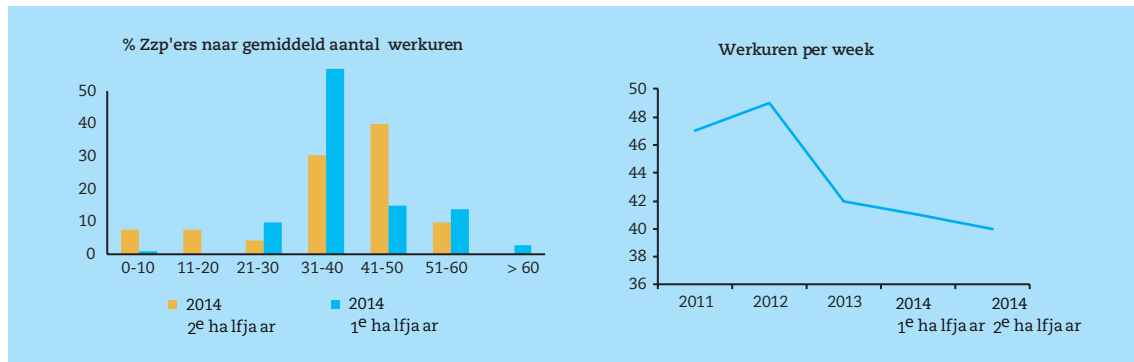
De meeste gespecialiseerde zzp'ers zijn van plan het bedrijf voor te zetten. Bovendien is hun aandeel toegenomen.

6 Grond-, water- en wegenbouw

6.1 Gewerkte uren per week

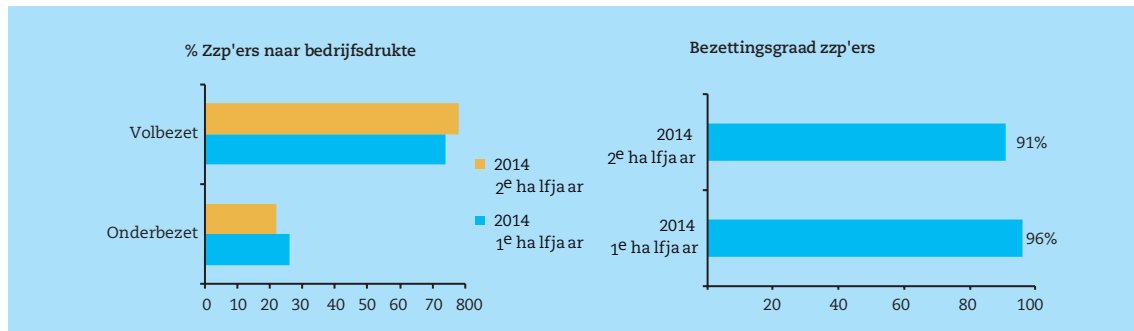
Aantal gewerkte uren neemt af

De zzp'ers maakten de laatste zes maanden van 2014 werkweken van gemiddeld 40 uur tegenover 41 uur in de eerste zes maanden. Daarmee zet de daling van het aantal gewerkte uren verder door. Voor 30% van het aantal zzp'ers in de infrasector bedroeg de werkweek tussen 31 en 40 uur. Tegenover de toename in aandeel zzp'ers dat meer dan 40 uur werkt staat ook een groter aandeel dat minder dan 30 uur werkt.

Meer zzp'ers volbezet

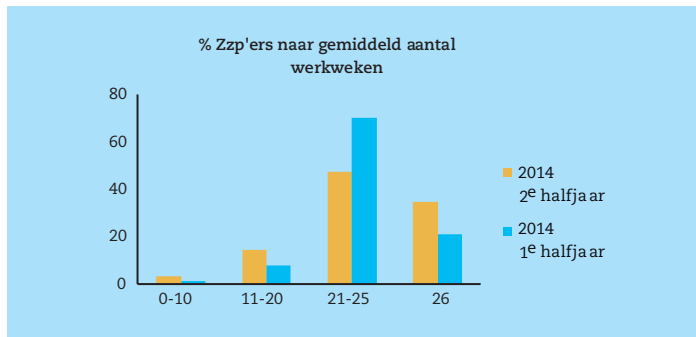
Ondanks de daling van het aantal gewerkte uren per week in de tweede helft van 2014 spreken de meeste zzp'ers in de infrasector over een volledige werkbezetting. Wel ligt de bezettingsgraad van 91% (het werkelijke aantal gewerkte uren per week ten opzichte van wat mogelijk was geweest bij volledige bezetting) gemiddeld lager dan in de vorige periode (96%).

6.2 Gewerkte weken

Aantal gewerkte weken neemt af

In de tweede helft van 2014 werden gemiddeld 23 weken gewerkt tegenover 24 weken in de eerste helft van 2014. Bijna de helft van de zzp'ers in de grond-, water- en wegenbouw werkte in de tweede helft van 2014 tussen 21 en 25 weken. Door een derde van de zzp'ers werd in alle 26 weken gewerkt. Er is nu meer spreiding in het aantal gewerkte weken dan in het eerste halfjaar.

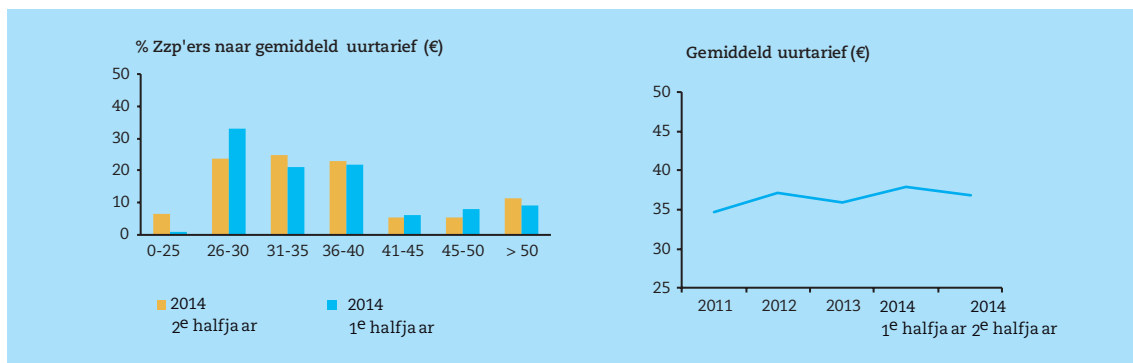

6.3 Uurtarieven

Uurtarieven nemen af

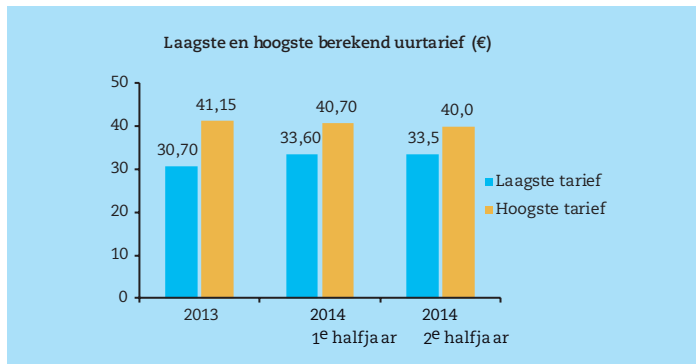
Het gemiddelde uurtarief van zzp'ers in de infrasector bedroeg in het tweede halfjaar € 36,80. In het eerste halfjaar kwam het gemiddelde uurtarief nog uit op € 37,90. Daarmee is het gemiddelde tarief in de tweede helft van 2014 met 3% afgenomen.

Het modale tarief ligt tussen € 31,00 en € 35,00 per uur. De tarieven van zzp'ers in de infra lopen echter nogal uiteen, wat te maken heeft met een meer heterogene samenstelling van de groep naar uitgevoerde discipline.

Minder lage en minder hoge tarieven

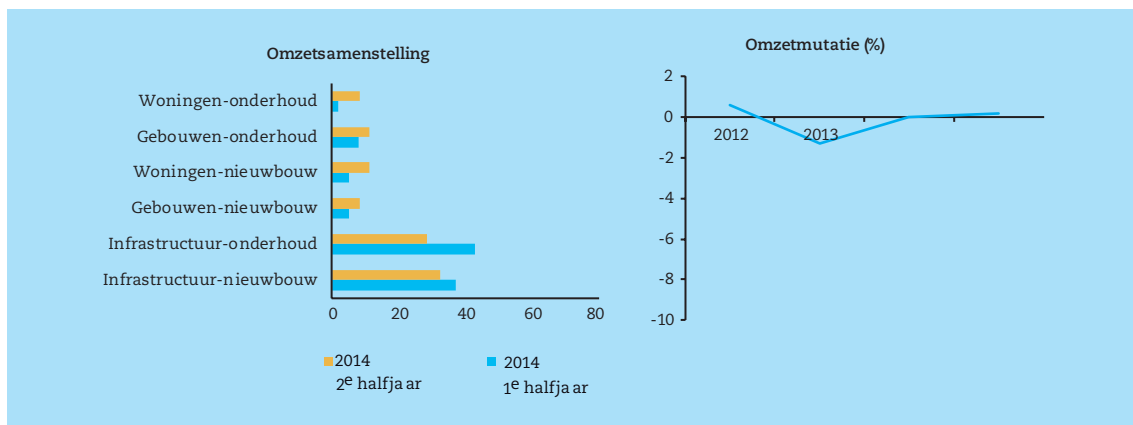
Evenals bij de zzp'ers in de ander twee sectoren zijn de laagste en hoogste in rekening gebrachte tarieven ook bij de zzp'ers in de gww in de tweede helft van 2014 dicht bij elkaar komen te liggen. Het verschil tussen deze tarieven is verder afgenomen van € 7,10 in de eerste helft van 2014 naar € 6,50 in de tweede helft. Zowel de hoogste als de laagste tarieven zijn ten opzichte van het eerste halfjaar iets gedaald. In de andere sectoren daalden de hoogste tarieven ook maar stegen de laagste tarieven juist.

6.4 Omzet en bruto inkomen

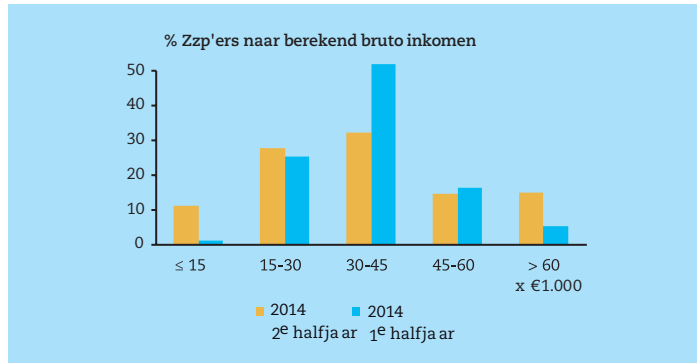
Omzet stabiel

Zzp'ers werkzaam in de infra realiseren naar verhouding de meeste omzet (60%) uit uiteenlopende infrastructurele projecten en voor een beperkt deel uit gww-werkzaamheden ten behoeve van de b&u. Het accent ligt nu iets meer op onderhoud van infra-projecten. Bovendien werd er in het tweede halfjaar ook meer omzet uit gww-werkzaamheden ten behoeve van woningen en gebouwen gerealiseerd. De totale omzet in het tweede halfjaar van 2014 bleef nagenoeg op hetzelfde niveau als in dezelfde periode in 2013.

Lichte toename inkomen

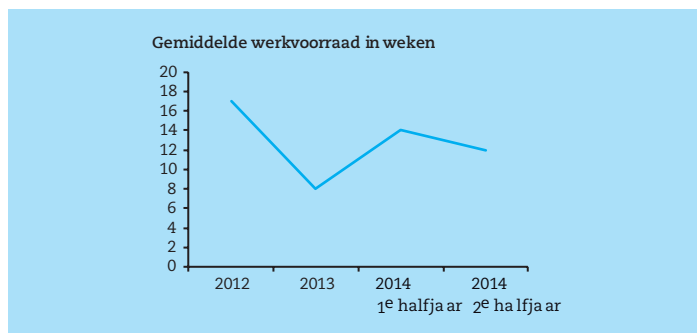
Het berekende bruto jaarinkomen nam licht toe. Het berekende bruto inkomen van zzp'ers in de gww kwam in het tweede halfjaar van 2014 uit op een bedrag van € 37.800. In het eerste halfjaar bedroeg het berekende bruto inkomen € 37.600. Wel is de groep zzp'ers met een inkomen van meer dan € 60.000 flink toegenomen.

6.5 Orderportefeuille

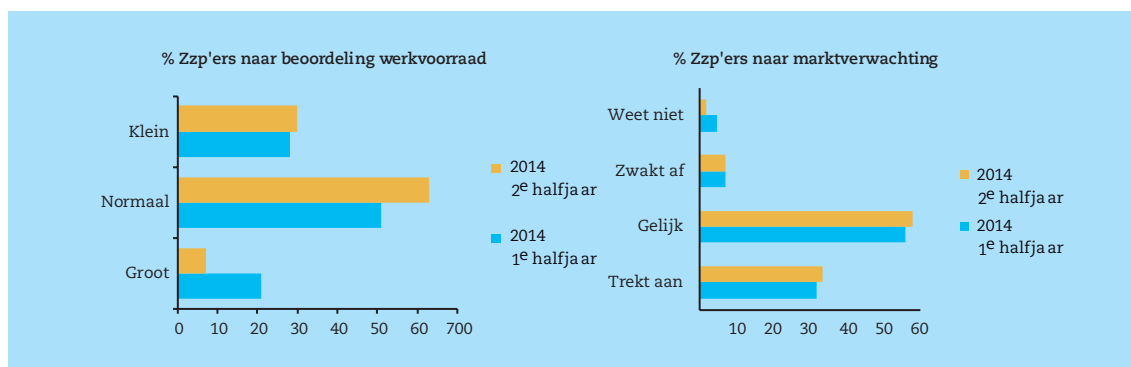
Werkvoorraad neemt af

In de gww daalde de gemiddelde werkvoorraad in weken van 14 weken in de eerste helft van 2014 naar 12 weken in de tweede helft. Naar verhouding is het aantal zzp'ers in de infra dat in het tweede halfjaar van 2014 een gelijkblijvende werkvoorraad had als in dezelfde periode in 2013 met 37% groter dan het aantal met een minder grote werkvoorraad (32%) en een gestegen werkvoorraad (31%) meldde. In de eerste helft van 2014 had het aantal zzp'ers dat met een minder grote werkvoorraad te kampen had (40%) nog de overhand. De gemiddelde werkvoorraad in weken daalde echter van 14 weken in de eerste helft van 2014 naar 12 weken in de tweede helft.

Zzp'ers minder gunstig over werkvoorraad

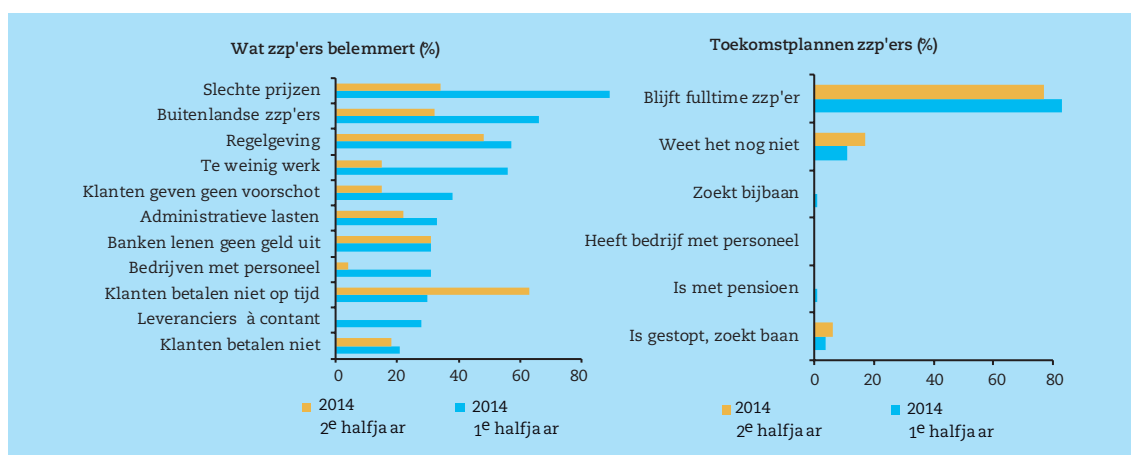
De beoordeling van de werkvoorraad voor de tijd van het jaar is gemiddeld genomen in het tweede halfjaar van 2014 iets minder gunstig dan in dezelfde periode van 2013. De meeste zzp'ers in de infra achten de werkvoorraad normaal voor de tijd van het jaar. Deze fractie (63%) is ten opzichte van de eerste helft van 2014 (51%) toegenomen. Het percentage zzp'ers dat van een grotere werkvoorraad spreekt is kleiner geworden. Daarentegen is het aantal zzp'ers dat de werkvoorraad klein vindt, gegeven de tijd van het jaar, toegenomen. De meeste zzp'ers in de infra (58%) verwachtten ten tijde van enquetering geen verbetering of verslechtering van de marktomstandigheden. Het percentage dat van oordeel is dat de markt zal aantrekken, overtreft net als in het eerste halfjaar het percentage dat het tegendeel van mening is in ruime mate.

6.6 Belemmeringen en toekomstplannen

Bijna een derde van de zzp'ers in de gww ondervindt knelpunten bij de bedrijfsvoering tegenover 40% in het eerste halfjaar. Klanten die niet op tijd betalen vormen de belangrijkste belemmering. Het aandeel zzp'ers dat dit als een belemmering beschouwt is ten opzichte van het eerste halfjaar zelfs verdubbeld. Daarnaast zijn regelgeving en slechte prijzen andere problemen waar zzp'ers in de infra tegenaan lopen. Bij alle punten treedt een verbetering op met uitzondering van klanten die niet op tijd betalen.

Het leeuwendeel van de infra-zzp'ers is van plan het bedrijf voort te zetten. Wel is dit voornemen in het tweede halfjaar van 2014 vergeleken met de afgelopen periodes afgenomen.

Overzicht van populatie, steekproef en respons

Voor het onderzoek is een steekproef getrokken van 10.000 zzp'ers uit een populatie van ruim 75.000 zzp'ers, die in juni 2014 stonden ingeschreven in het Handelsregister van de Kamers van Koophandel in Nederland. De steekproef is gestratificeerd naar drie sectortypen conform de Standaard Bedrijfsindeling 2008 van het CBS. De responsgroep is ten opzichte van de steekproef representatief naar sectortype en regio. De omvang van de respons is gebruikelijk voor onderzoeken onder kleine ondernemers en ligt in lijn met die van eerdere onderzoeken onder de zzp'ers. De uitkomsten zijn naar sector herwogen naar het totaal van de populatie.

Tabel 1 Samenstelling populatie, steekproef en responsgroep naar sectortype

Sectortype	Populatie	%	Steekproef	%	Responsgroep	%
Algemene bouw (SBI 41)	29.793	39	3.500	35	117	33
Grond-, water- en wegebouw (SBI 42)	5.224	7	1.900	19	53	15
Gespecialiseerde bouw (SBI 43)	40.487	54	4.600	46	189	53
Totaal	75.504	100	10.000	100	359	100

Bron: EIB, KvK

Tabel 2 Samenstelling steekproefpopulatie en responsgroep naar regio, procenten

Regio	Steekproef	Responsgroep
Noord (Groningen, Friesland, Drenthe)	9,6	10,8
Oost (Overijssel, Gelderland, Flevoland)	20,3	22,8
West (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht)	45,9	37,2
Zuid (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg)	24,1	29,2
Totaal	100,0	100,0

Bron: EIB, KvK

Begrippenlijst

Uurtarief: gemiddeld bruto uurtarief, inclusief opslagen algemene kosten, risico en winst in het tweede halfjaar van 2013/2014

Gewerkte uren: gemiddeld aantal gewerkte uren per week in het tweede halfjaar van 2013/2014

Gewerkte weken: aantal gewerkte weken in het tweede halfjaar van 2013/2014

Bruto inkomen: gemiddeld aantal gewerkte uren per week x gemiddeld aantal gewerkte weken x gemiddeld uurtarief in het tweede halfjaar van 2013/2014

EIB-publicaties

2010

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2010

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2006-2008

Bedrijfseconomische kencijfers b&u-bedrijven 2008

Bedrijfseconomische kencijfers gww-bedrijven 2008

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2010-2015

Zzp'ers in de bouw

De arbeidsmarkt in de bitumineuze en kunststofdakbedekkingsbranche

Kantorenleegstand - probleemanalyse en oplossingsrichtingen (www.eib.nl)

Ondergrondse netwerken en grondwaterbeheer

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2009 (ARBOUW)

Ziekteverzuim in de bouw 2009

Beleidsvarianten beperking hypotheekrenteaftrek en liberalisatie huursector (www.eib.nl)

Nacht- en weekendwerk in het wegonderhoud

Bouw in beeld 2009

De bouwarbeidsmarkt 2010-2015

Bedrijfseconomische kencijfers gespecialiseerde bedrijven 2007-2008

Strategie en crisis

Vrouwen in technische functies

Marktstudie AFNL 2011-2012

Infrastuctuurmonitor - MIRT 2011

Kantorenleegstand - analyse van de marktwerking (www.eib.nl)

2011

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2011

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2007-2009

Openbare aanbestedingen in de gww

Bedrijfseconomische kencijfers gww-bedrijven 2009

Bedrijfseconomische kencijfers b&u-bedrijven 2009

Succesvol binnenstedelijk bouwen

De winst van innoveren (www.eib.nl)

Algemene BouwplaatsKosten (ABK) van B&U-projecten 2010 (RRBOUW)

Productiviteit en strategie (www.eib.nl)

Bouwconcerns in beeld 2009-2010

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2011-2016

Restauratie en onderhoud van monumenten - marktverkenning tot 2015

Aanbestedingsgedrag opdrachtgevers (www.eib.nl)

Actuele situatie in de bouw - overzicht ten behoeve van de nieuwe woonvisie (www.eib.nl)

Dynamiek op de woningmarkt

De civiele betonbouw tot 2016 - ontwikkelingen op de markt en in de rolverdeling in het bouwproces (www.eib.nl)

Monumenten en corporaties - monumentenbezit en -beleid van corporaties (www.eib.nl)

Ziekteverzuim in de bouw 2010 (www.eib.nl)

Maatschappelijke woonagenda - van programmeren naar stimuleren

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2010 (ARBOUW)

Kantorenmonitor - analyse van vraag en aanbod (www.eib.nl)

MKBA Herstructurering Eemsdelta

Bedrijfseconomische kencijfers - b&u- en gww-bedrijven 2010 (www.eib.nl)

Kosten en baten van de bouw bbl-opleiding (www.eib.nl)

Overheid en markt; nieuw evenwicht in aanbesteden (www.eib.nl)

Dienstverlening van medeoverheden - quick scan onder architectenbureaus (www.eib.nl)

Infrastructuurmonitor - MIRT 2012 (www.eib.nl)

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2008-2010 (www.eib.nl)

Kostenmodel omgevingsrecht (www.eib.nl)

Bouwen voor kwaliteit (www.eib.nl)

2012

Evaluatie stimuleringspakket woningbouw (www.eib.nl)

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2012

Situatie op de Nederlandse hypotheekmarkt

Arbeid en scholing in de restauratiesector

Trends en ontwikkelingen in de wegenbouw tot 2017 (www.eib.nl)

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2012-2017

Bouwconcerns in beeld 2010-2011

Effecten van bezuinigingen in de infrastructuur (www.eib.nl)

Annuitaire beperking hypotheekrenteaf trek (www.eib.nl)

Vitaliteit: van feit tot beleid (www.eib.nl)

Ziekteverzuim in de bouw 2011 (www.eib.nl)

Landelijke samenvatting kantorenmonitor (www.eib.nl)

Stedelijke ontwikkeling en infrastructuur (www.eib.nl)

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2011 (ARBOUW)

Aanbestedingsgedrag opdrachtgevers (www.eib.nl)

Gemeentefinanciën, voorzieningen en ruimtelijke investeringen in krimpgebieden (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Noord Nederland (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Oost Nederland (www.eib.nl)

Kantorenmarkt provincie Utrecht (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Noord-Holland en Flevoland (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Zuid-Holland (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Zeeland (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Noord-Brabant (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Limburg (www.eib.nl)

Verkiezingsprogramma's - gevolgen voor de woningmarkt en de bouwproductie (www.eib.nl)

Bouwen voor de zorg (www.eib.nl)

De bouw in 2020 (www.eib.nl)

Inventarisatie projecten Noord-Holland Noord 2013 (www.eib.nl)

Bouwschoolverlaters (www.eib.nl)

Perspectief voor de funderingsbranche (www.eib.nl)

Bouw in beeld 2011-2012

Regeerakkoord en woningcorporaties (www.eib.nl)

Infrastructuurmonitor - MIRT 2013 (www.eib.nl)

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2009-2011 (www.eib.nl)

Bedrijfseconomische kencijfers - b&u- en gww-bedrijven 2011 (www.eib.nl)

Marktstudie AFNL 2012-2017

2013

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2013

Verhuurderheffing en huurmaatregelen in krimpregio's (www.eib.nl)

Bouwconcerns in beeld 2011-2012

Woonakkoord - effecten op bouwproductie en werkgelegenheid (www.eib.nl)

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2013-2018

Investeringsfaciliteit en verhuurderheffing (www.eib.nl)

De Stroomversnelling (www.eib.nl)

Ziekteverzuim in de bouw 2012 (www.eib.nl)

Verkenning woningbouwprogrammering Regio Amersfoort (www.eib.nl)

De feiten rond aanbesteden (www.eib.nl)

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2012 (ARBOUW)

Bouwen voor het onderwijs

Regionale kantorenmarkten Metropoolregio Rotterdam en Den Haag (www.eib.nl)

SER Energieakkoord (www.eib.nl)

Duurzame inzetbaarheid van arbeid

Bouw in beeld 2012-2013

Restauratie en onderhoud van monumenten

Waterbouw en waterschappen tot 2020

MKBA Zeeuws-Vlaanderen

Infrastructuurmonitor - MIRT 2014 (www.eib.nl)

EMVI, tenzij..... (www.eib.nl)

Verkenning woningbouwprogrammering regio Arnhem-Nijmegen (www.eib.nl)

Kostenverschil binnenstedelijk bouwen en bouwen op uitleglocaties in Noord-Holland (www.eib.nl)

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2010-2012 (www.eib.nl)

Bedrijfseconomische kencijfers b&u- en gww-bedrijven 2012 (www.eib.nl)

2014

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2014

Bouwconcerns in beeld 2012-2013 (www.eib.nl)

Eindgebruiker en opdrachtgever in de bouw: lessen uit het buitenland (www.eib.nl)

Toekomstperspectieven sloopsector (www.eib.nl)

Scenariostudie Overijssel (www.eib.nl)

Verkenning woningbouwprogrammering Regio Amersfoort (www.eib.nl)

Startersregeling Regio Amersfoort (www.eib.nl)

Succesfactoren opdrachtgeverschap (www.eib.nl)

Ziekteverzuim in de bouw 2013 (www.eib.nl)

Gebruik en effecten van de Starterslening (www.eib.nl)

Transactiekosten aanbesteden (www.eib.nl)

Bouw in beeld 2013-2014 (www.eib.nl)

Regionale afstemming van werklocaties in Noord-Brabant (www.eib.nl)

Infrastructuurmonitor - MIRT 2015 (www.eib.nl)

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2013 (Arbouw)

2015

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2015

Grondmarkt in crisistijd (www.eib.nl)

Van de grond af aan (www.eib.nl)

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2011-2013 (www.eib.nl)

Bedrijfseconomische kencijfers - b&u- en gww-bedrijven 2013 (www.eib.nl)

Restschulden in Nederland (www.eib.nl)

Beleggen in zorgvastgoed (www.eib.nl)

Effect vrijstelling WWS en verhuurderheffing (www.eib.nl)

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2014 (Arbouw)

Investeren in Nederland (www.eib.nl)

Werkloosheid in de bouw 2009-2011

Woningmarktgebieden in de Noordvleugel (www.eib.nl)

Infrastructuurmonitor: MIRT 2016 (www.eib.nl)

Vitaliteit op de lange termijn (www.eib.nl)

Succesvolle EMVI-aanbestedingen (www.eib.nl)

Energiebesparende technieken en kwalificaties bouwpersoneel (www.eib.nl)

Bedrijfseconomische kencijfers b&u- en gww-bedrijven 2014 (www.eib.nl)

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2012-2014 (www.eib.nl)

Monitor bouwketen najaar 2015 (www.eib.nl)

Bouw in beeld 2014-2015 (www.eib.nl)

Economisch Instituut voor de Bouw

Koninginneweg 20
1075 CX Amsterdam

t (020) 205 16 00

eib@eib.nl
www.eib.nl

Desktop publishing: Margo Wakidjan-Nijbroek, EIB

The logo for the Economisch Instituut voor de Bouw (eib) features the lowercase letters 'eib' in a bold, blue, sans-serif font. The 'e' and 'i' are connected, and the 'b' is slightly larger and positioned to the right.

Economisch Instituut
voor de Bouw

Koniginneweg 20
1075 CX Amsterdam
t (020) 205 16 00
info@eib.nl
www.eib.nl